

Валерія ДМИТРУК

**МЕЛАНХОЛІЙНІ ІНТЕНЦІЇ У ЛІРИЦІ
ТАРАСА ШЕВЧЕНКА**

У статті досліджуються меланхолійні інтенції, що виражені у ліриці Т. Г. Шевченка. Герменевтичне осмислення творів здійснюється із залученням категоріального апарату екзистенційної філософії та психології. Виявлено кореляцію поняття меланхолії із маргінальністю та нонконформізмом у творах поета, особливістю яких є перемога віталістичних сил над депресивними та ентропійними мотивами.

Ключові слова: меланхолія, маргінальність, нонконформізм, ентропія, темперамент, екзистенціалізм, амбівалентність.

*Ми восени таки похожі
Хоч капельку на образ божий,
Звичайно, що не всі, а так,
Хоч деякі¹.*

Т. Шевченко

Термін *меланхолія* вперше було залучено до обігу видатним цілителем Гіпократом (460 – 370 рр. до н.е). Меланхолія (грецьк. *μελαγχολία*, буквально – «чорна жовч») означала у греків смуток, задумливість, пригнічений стан. Демокрит рекомендував у хвилини суму споглядати світ та аналізувати власне життя. Це допомагає позбутися пристрастей, адже, як вважав філософ, саме від них і походять усі біди. У перипатетичній школі стан меланхолії за визначенням «наближався до психічних пре-диспозицій геніальних людей»³. Аристотель зазначав, що меланхолія є виразом «ірраціонального психічного стану, який порушує розум, а меланхолійний темперамент – це особлива властивість людини з високими творчими здібностями у всіх галузях»⁴.

Для середньовіччя був характерним розподіл усіх почуттів на вади та чесноти. Латинське слово *desperatio* («відчай») означало не просто душевний стан, а гріховний сумнів у Божій милості. Сюди

¹ Шевченко Т. Кобзар. – К., 1983. – С. 459.

² Енциклопедія: Деја ву [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ec-dejavu.ru/m/Melanholia.html>

³ Лютий Т. Розумність нерозумного: Монографія. – К. : Вид-во ПАРАПАН, 2007. – С. 270.

⁴ Там само. – С. 271.

ж можна віднести і слово *acedia*, що використовувалося для позначення апатії, духовних лінощів. Досить часто замість *acedia* застосовували слово *tristitia* («печаль»). У XIII ст. цей стан почали асоціювати з фізичним розлиттям жовчі і поступово слово *acedia* витіснило гіпократівську «меланхолію» та стало вживатися у значенні «сум, нудьга»⁵.

У добу Ренесансу меланхолію трактували як вроджену «схильність інтелектуалів, котрі з'явилися на світ під знаком Сатурна (*melancholia generosa*) <...>, за нових часів із цим поняттям порівнювали різноманітні психічні вияви, які наближали людський дух до цього стану»⁶. У творах Франческо Петрарки та Жана-Поля Сартра можемо спостерігати саме таке тлумачення меланхолії.

Вже Паскаль вважає непостійність, сум і тривогу нормальним, хоча й важким, станом людини. У XVIII ст. в англійському словнику емоцій з'являються слова *bore*, *boredom* («сум», «нудьга»), *splee* («сплін»). Спливає час, змінюється світовідчуття – нудьгувати та сумувати тепер модно. Романтика початку XIX ст. вже неможливо уявити без відчуття «світової скороби» або ж – *taedium vitae* (лат. – *відраза до життя*). Те, що колись було гріхом, котрий підлягав покаранню, перетворилося, як помітив Олдос Хакслі, «спочатку на хворобу, а потім – на витончену ліричну емоцію, що стала джерелом натхнення для авторів більшості творів сучасної літератури»⁷. Отже, можна резюмувати, що меланхолія «здобула собі в європейській культурі доволі небувалу поставу»⁸.

Першою вагомою й найбільш помітною працею про меланхолію була стаття З. Фрейда «Смуток та меланхолія», опублікована в 1917 р., на яку й будемо далі посилатися в нашому дослідженні. Саме засновник психоаналізу, що зацікавився цим явищем іще у 1894 році, найчіткіше диференціював смуток та меланхолію як зовні досить подібні душевні стани людини, але внутрішньо надзвичайно різні. Основна їх відмінність полягає у ставленні до втраченого об'єкта любові, який при меланхолії суб'єктом інтроектується, що може детермінувати депресивні розлади у психогенезі особистості.

Німецький філософ початку XX ст. Вальтер Беньямін, на відміну від З. Фрейда, не розцінював меланхолію як хворобу, котру

⁵ Енциклопедія Deja vu [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ec-dejavu.ru/m/Melanholia.html>

⁶ Лютий Т. Розумність нерозумного... – С. 271.

⁷ Енциклопедія Deja vu [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ec-dejavu.ru/m/Melanholia.html>

⁸ Лютий Т. Розумність нерозумного... – С. 270.

⁹ Фрейд З. Печаль и меланхолия // Психология эмоций. Тексты / Под ред. В. К. Виллюнаса, Ю. Б. Гиппенрейтер. – М. : Изд-во Московского университета, 1984. – С. 203-211.

слід лікувати. Він вважав, що до втрати можна ставитися по-різному, а тому й меланхолія буває різна, і справа лише в тому, як ставитися до втрат. Важливо наголосити на тому, що Беньямін чітко розмежовував меланхолію патологічну, котра може стати причиною хвороби і моральної деградації, та зцілюючу – джерело геніальних прозрінь. Філософ убачав цінність меланхолії в тому, що вона здатна відкрити індивіду «історичну природу його страждань та логіку самої історії»¹⁰. Дослідник аналізує меланхолійні інтенції Марселя Пруста, алегоричний талант Шарля Бодлера та песимізм Франца Кафки. Джерело творчості кожного із цих митців, за визначенням Вальтера Беньяміна, полягає саме в меланхолії.

Меланхолійні інтенції та мотиви присутні й у творчості Т. Шевченка. Та його меланхолія зовсім не еквівалентна меланхолії Ш. Бодлера, Ф. Кафки чи М. Пруста. Вона не прагне до смерті, але й не боїться її, бо спрямована на перемогу вітальності над мортально-депресивними мотивами.

У творі Генріха Корнеліуса Агрипи Нетесгеймського «Про окультну філософію» розвивається думка про існування трьох типів меланхолії. Перший – це люди з дуже багатою уявою: митці, поети та майстри ремісничої справи. Другий – люди, у яких розум переважає над почуттям: учені та державні діячі. І третій рівень – люди з перевагою інтуїції: богослови, філософи та пророки¹¹.

Т. Шевченко, без сумніву, належить саме до людей третього рівня. Його твори дійсно є пророчими, а своєї актуальності для українського народу не втратили донині. Разом із тим Шевченків спадок назавжди увійшов до вершин світового мистецтва, бо тісно поєднаний із розвитком філософської думки та духовними течіями.

Зв'язок типу творчого мислення Т. Шевченка з ідеями екзистенціалізму було зауважено іще Богданом Рубчаком, а Оксана Забужко визначила його як «протоекзистенціалістський», наголошуючи на нонконформізмі митця¹². Саме в екзистенціалізмі «існує унікальність та парадоксизм, бо екзистуючий завжди відмовляється бути конформістом. Усвідомлювати свою екзистенцію – це індивідуальна риса; це поєднання миттєвого і вічного в людині»¹³. Як відомо, нонконформізм є однією зі

¹⁰ Беньямін В. К портрету Пруста // Маски времени: Эссе о культуре и литературе / Пер. с нем. и фр. А. Белобратова. – СПб : Symposium, 2004. – С. 243-262.

¹¹ Иейтс Ф. А. Джордано Бруно и герметическая традиция. – М. : ООО «Новое литературное обозрение», 2000. – С. 125-137.

¹² Забужко О. Шевченків міф України. Спроба філософського аналізу. – 4-е вид. – К. : Факт, 2007. – С. 93.

¹³ Глива Є. Вступ до психотерапії: Навчальний посібник. – Острог-К. : Вид-во «Острозька академія»; вид-во «Кондор», 2004. – С. 159.

складових *маргіальності* – стану людини, що перебуває між двома статусами, але не належить до жодного з них. Так само і «схильні до депресії або ж до нестримної експресії, меланхоліки ніби баланують між двома безоднями»¹⁴. Отже, ми можемо простежити певну кореляцію між поняттями *екзистенціалізм – нонконформізм – маргіальність – меланхолія* та спробувати проаналізувати цю систему концептів як філософських підвалин Шевченкової лірики.

Мистецьке світосприйняття Т. Шевченка, за спостереженнями Тараса Лютого, «інколи характеризують як «філософію трагедії». У нього знаходимо страдницьке переживання власної долі у загальному трагічному бутті свого народу»¹⁵. У цьому контексті можна згадати вірш «І виріс я на чужині...»:

Погано дуже, страх погано!
В оцій пустині пропадать.
А ще поганше на Україні
Дивитись, плакати – і мовчати!¹⁶

Складні перипетії особистої долі (кріпацтво, ув'язнення, солдатчина, життя на чужині та самотність) митець осмислює в контексті буття всього українського народу. Смилові коди екзистенційного світосприйняття поета проєктуються в художньо-образну матрицю сенсубуттєвих пошуків індивіда, що відбуваються в найбільш стресогенних точках граничного буття.

Дослідники Шевченкової творчості відзначають, що вагоме місце в його ідеї нової України посідає антропологія: «Шевченко удається до ревізії природи людини, символіка духу якої виражається словами кров, серце, воля»¹⁷. Залучення такої символіки створює ефект постійного конфлікту особистості з екзистенційним простором:

«Ой чого ти почорніло,
Зеленеє поле?»
«Почорніло я од крові
За вольную волю»¹⁸.

Аналіз смислового поля процитованих рядків унаочнює іманентний зв'язок поета з фольклорною пісенною традицією, його глибоку зануреність у народну ментальність та дискурс формування національної ідентичності.

Однією з лейтмотивних тем поезії Т. Шевченка є самотність. Як

¹⁴ Лютий Т. Розумність нерозумного... – С. 273.

¹⁵ Лютий Т. Нігілізм: анатомія Ніщо. – К. : ПАРАПАН, 2002. – С. 152.

¹⁶ Шевченко Т. Кобзар... – С. 396.

¹⁷ Лютий Т. Нігілізм: анатомія Ніщо... – С. 152.

¹⁸ Шевченко Т. Кобзар... – С. 410.

пише О. Забужко, «спектр висвітлення наскрізної для його творчості теми одинацтва – від чужинства й сирітства, тобто самоти соціальної та родової, до еротично-сексуальної і, нарешті, екстремального прояву самотності – тюремної ізоляції, – своєю широтою сягає далеко за рамки власне романтичного досвіду <...>. Це почуття досить близьке до богопокинутости»¹⁹:

Як же жити
На чужині на самоті?
І що робити взаперті?
Якби кайдани перегризи,
То гриз потроху б.²⁰

Відчуття екзистенційної закинутості, втілене в цих рядках, передає не лише меланхолійні інтенції, а й маргінальне небажання коритися обставинам. Як відомо, маргінальність може виступати у значенні чужинства, стану неприналежності до певного континууму, адже «яскраво виражена індивідуальність представляє руйнівний фактор для будь-якого натовпу»²¹. Саме такими настроями й позначена матриця світосприйняття ліричного героя Шевченкової поезії:

Мов за подушне, оступили
Оце мене на чужині
Нудьга і осінь. Боже милий,
Де ж заховатися мені?²²

Учені-психологи простежують зв'язок між меланхолією та втратою об'єкта, що «певним чином недоступна свідомості, на відміну від смутку, за якого у втраті немає нічого несвідомого»²³. Саме меланхолія характеризується ідеальною за своєю природою втратою, коли «об'єкт не вмер реально, але втрачений як об'єкт любові»²⁴, або ж коли людина не може остаточно усвідомити, що саме вона втратила:

Чого мені тяжко, чого мені нудно,
Чого серце плаче, ридає, кричить,
Мов дитя голодне? Серце моє трудне,
Чого ти бажаєш, що в тебе болить?²⁵

Досить часто нарікання ліричного героя Шевченкової поезії спрямовано символічній фігурі *Долі*, що наче забула про Україну, її

¹⁹ Забужко О. Шевченків міф України. Спроба філософського аналізу... – С. 93.

²⁰ Шевченко Т. Кобзар... – С. 339.

²¹ Франкл В. Человек в поисках смысла. – М. : Прогресс, 1990. – С. 199.

²² Шевченко Т. Кобзар... – С. 377.

²³ Фрейд З. Печаль и меланхолия... – С. 205.

²⁴ Там само. – С. 205.

²⁵ Шевченко Т. Кобзар... – С. 203.

народ та самого поета:

Доле, де ти! Доле, де ти?
Нема ніякої!
Коли доброї жаль, боже,
То дай злої! злої!²⁶

Подібні почуття екзистенціалісти називають *комплексом кривди*: «Як протидія-образ, а в той самий час і форма комплексу меншовартості, постає комплекс кривди. Він здійснюється як почуття покинутості, зраженості, усамітненості <...> й дорікає зовнішньому свавільному пригнобленню або невизнанню. Цей комплекс виконує, переважно, компенсаторну функцію»²⁷. Маргінальність сирітського буття ліричного героя неодноразово інверсується в депресивні нарікання, що засвідчують ціннісно-нормативну емансипацію особистості:

Не молилася за мене,
Поклони не клала
Моя мати; а так собі
Мене повивала [...].
Лучче було б не родити
Або утопити,
Як мав би я у неволі
Господа гнівити²⁸.

Важливо зазначити, що смуток та меланхолія індивіда є його суб'єктивною «реакцією на втрату коханої людини чи поняття, що її замінило, – такого, як батьківщина, свобода, ідеал і т.п.»²⁹. Це яскраво проявляється у знаковій для висвітлення особистої та громадянської позиції Т. Шевченка поезії:

Холоне серце, як згадаю,
Що не в Україні поховають,
Що не в Україні буду жить,
Людей і гóспода любить³⁰.

Меланхолійні інтенції поета майже завжди спрямовані на долю України, осмислення її історичного шляху. Глибоку інтродукцію історії рідного краю в особисті переживання засвідчують вже перші рядки поезії «Холодний Яр»:

²⁶ Шевченко Т. Кобзар... – С. 282.

²⁷ Лютий Т. Нігілізм: анатомія Ніщо... – С. 157-158.

²⁸ Шевченко Т. Кобзар... – С. 464.

²⁹ Фрейд З. Печаль и меланхолия... – С. 204.

³⁰ Шевченко Т. Кобзар... – С. 311.

У всякого своє лихо,
І в мене не тихо;
Хоч не своє, позичене,
А все-таки лихо³¹.

А у вірші «Стоїть в селі Суботові» знаходимо згадки про домовину занепащеної «сироти України»:

Стоїть в селі Суботові
На горі високій
Домовина України,
Широка, глибока³².

Вочевидь, саме вимушене дистанціювання від рідної землі та детерміновані цим меланхолійні настрої поета спричинилися до осмислення генезису України на якісно новому рівні.

Якщо наголосити на психічних характеристиках меланхолії, то це явище відрізняється «втратою інтересу до зовнішнього світу, втратою здатності любити, затримкою будь-якої діяльності та зниженням самопочуття, що проявляється в докорах та образах на власну адресу»³³. Також меланхолійно налаштованій людині притаманне нав'язливе очікування покарання. Зокрема, у циклі поезій Т. Шевченка «В казематі» неодноразово виринає мотив ходіння на могилу:

«Чого ти ходиш на могилу? –
Насилу мати говорила. –
Чого ти плачеш ідучи,
Чому не спиш ти уночі,
Моя голубко сизокрила?»³⁴
та передчуття покарання:
Вранці найдуть мене люде,
Мене осміють³⁵.

Моральні мотиви в Т. Шевченка досить часто пов'язані із мотивом забуття, зокрема, як у вірші «Косар», де глибокого осмислення набуває архетипний образ *Смерті*:

І мене не мине,
На чужині зотне,
За решоткою задавить.
Хреста ніхто не поставить
І не пом'яне³⁶.

³¹ Там само. – С. 271.

³² Там само. – С. 246.

³³ Фрейд З. Печаль и меланхолия... – С. 204.

³⁴ Шевченко Т. Кобзар... – С. 306.

³⁵ Там само. – С. 307.

Ентропійна картина реалізується в метафорі згасання, що іманентно присутня в Шевченковому хронотопі осені:

Минають дні, минають ночі,
Минає літо. Шелестить
Пожовкле листя, гаснуть очі
Заснули думи, серце спить³⁷.

На виразну антропоцентричність пейзажів у ліриці поета звертав увагу іще Дм. Чижевський, який писав, що «для Шевченка природа є щось *підрядне* людині, є резонатор, або зеркало людських переживань, і вдивляючись і вслухаючись в неї, людина чує і бачить *тільки себе само*»³⁸.

Мінорний настрій превалює в палітрі емоцій ліричного героя поетичного циклу «В казематі». Зокрема, у вірші «Не кидай матері» яскраво втілено дух самотності та спустошеного, мертвого простору. Тут і занедбана хата з вибитим вікном, і здичавілий садочок, де «вночі віщують сови та сичі»³⁹. Про занепад вітальності яскраво свідчить і дегенерація водних джерел:

Ставочок чистий висихає,
Де ти купалася колись <...>.
В яру криниця завалилась⁴⁰.

Стан меланхолії може викликати згнічення чи навіть нівеляцію будь-яких почуттів. Дослідники, як-от В. Руднев, наголошують на особливостях позбавленого емоцій меланхолійного наративу Ернеста Хемінгуея та «шизофренічно ідеологізований» відсутності емоцій у художніх творах Альбера Камю⁴¹. Меланхолія ліричних творів Т. Шевченка абсолютно інша. Вони дуже емоційні та просякнуті досить амбівалентними почуттями, з-поміж яких можна визнати лейтмотивну лінію *тривоги*.

Поета тривожить не його власна доля як індивіда, а майбутнє України, яка постійно з ним, у його серці. І саме така онтологічна тривога, як пишуть психологи, «відіграє першорядну роль, бо тільки під її впливом та її поштовхом людина наближається до своєї автентичності»⁴². Так намагається ідентифікувати себе та власне місце в історії рідної землі й ліричний герой Шевченкового «Кобзаря»:

В неволі виріс меж чужими,

³⁶ Шевченко Т. Кобзар. – С. 311.

³⁷ Там само. – С. 281.

³⁸ Чижевський Д. Нариси з історії філософії на Україні. – К. : Вид-во «Орій» при УКСП «Кобза», 1992. – С. 169.

³⁹ Шевченко Т. Кобзар... – С. 305.

⁴⁰ Там само.

⁴¹ Руднев В. П. Характеры и расстройства личности. Патография и метапсихология... – С. 163.

⁴² Глива Є. Вступ до психотерапії... – С. 166.

І, не оплаканий своїми,
В неволі, плачучи, умру,
І все з собою заберу,
Малого сліду не покину
На нашій славній Україні⁴³.

Варто зауважити, що саме аналіз тривоги «проливає світло на людину як на щось парадоксальне, навіть як на щось абсурдне, бо в центрі екзистенції лежить вічно нерозв'язана напруга між свободою з її можливостями та обмеженостями, і вічний страх перед порожнечою»⁴⁴:

Страшно впасти у кайдани,
Умирать в неволі,
А ще гірше – спати, спати
І спати на волі –
І заснути навік-віки,
І сліду не кинуть
Ніякого, однаково,
Чи жив, чи загинув!⁴⁵

Опозицією «воля – неволя» та протиставленням смерті діяльної та сну-забуття в цих рядках виявлено матрицю поетового світосприймання, що виражається через конфлікт на рівні індивіда.

Однією з ключових відмінностей меланхолії від смутку є відчуття збідніння «єго». Якщо при смутку біднішає й спустошується світ, то при меланхолії – саме «я»⁴⁶. Саме такими настроями просякнуто поезії Т. Шевченка періоду «трьох літ», де автор на рівні рефлексії намагається осмислити власне буття:

Заснули думи, серце спить,
І все заснуло, і не знаю,
Чи я живу, чи доживаю,
Чи так по світу волочусь,
Бо вже не плачу й не сміюсь⁴⁷.

У поезії Т. Шевченка досить часто можна спостерігати, як одна частина меланхолійного «я» його ліричного героя протиставляється іншій та критично оцінює її. Ця критична інстанція – сумління, а на перший план виступає невдоволеність індивіда собою саме у морально-етичному плані:

Дурний свій розум проклинаю,
Що дався дурням одурить,

⁴³ Шевченко Т. Кобзар... – С. 304.

⁴⁴ Глива Є. Вступ до психотерапії... – С. 167.

⁴⁵ Шевченко Т. Г. Кобзар... – С. 282.

⁴⁶ Фрейд З. Печаль і меланхолия... – С. 205.

⁴⁷ Шевченко Т. Г. Кобзар... – С. 281.

В калюжі волю утопить⁴⁸.

Якщо детально проаналізувати самокатування та докори меланхоліка, то стає зрозумілим, що це – «докори на адресу коханого об'єкта, перенесені з нього на власне «я»»⁴⁹. Отже, усі ці скарги насправді є звинуваченнями. Така особливість досить яскраво репрезентована у вірші Т. Шевченка «А нумо знову віршувать...», що розпочинається з тихого:

А нумо знову віршувать.
Звичайне, нишком⁵⁰, –
доки не виривається безнадійно-розпачливе:
Як же тебе не проклинать,
Лукавая доле?⁵¹

Але фінал твору демонструє вже діаметрально протилежний настрій ліричного героя:

Не проклену ж тебе, доле [...].
Буду віршувати,
Нудить світом, сподіватись
У гості в неволю
Із-за Дніпра широкого
Тебе, моя доле!⁵²

Цікаво, що творчість у цьому вірші сприймається як своєрідне випробування або просто засіб згаяти час у очікуванні сподіваної долі, яка і є справжньою метою поета.

Приводи до появи меланхолії можуть охоплювати всі варіанти образи й розчарування, «завдяки яким у стосунки втягується протилежність любові й ненависті та посилюється відповідна амбівалентність»⁵³:

Не називаю її раєм,
Тії хатиночки у гаї <...>.
В тім гаю,
У тій хатині, у раю,
Я бачив пекло⁵⁴.

Антитеза «рай – пекло» передає драму духовного буття поета, його вболівання за долю Батьківщини.

Депресивний стан, що супроводжує меланхолію, осмислюють

⁴⁸ Шевченко Т. Кобзар... – С. 310-311.

⁴⁹ Фрейд З. Печаль и меланхолия... – С. 207.

⁵⁰ Шевченко Т. Кобзар... – С. 357.

⁵¹ Там само.

⁵² Там само.

⁵³ Фрейд З. Печаль и меланхолия... – С. 209.

⁵⁴ Шевченко Т. Кобзар... – С. 473.

«не лише як тимчасову смерть, а як своєрідну підготовку до нового життя»⁵⁵. Майже кожен із віршів інверсує з мінорного *piano* до гучного, рішучого *forte*. Зокрема, поезія «Минають дні, минають ночі» від елегійних, медитативних нот переходить до гнівного заклику:

Не дай спати ходячому,
Серцем замирати
І гнилою колодою
По світу валятись.
А дай жити, серцем жити
І людей любити,
А коли ні... то проклинать
І світ запалити!⁵⁶

У цих експресивних рядках утілено філософію межовості існування справді вільної людини, про яку філософ-логотерапевт Віктор Франкл сказав: «Духовне <...> і є вільне в людині. Духовна особистість – це те в людині, що завжди може заперечити!»⁵⁷

Наскрізний у поезії Т. Шевченка мотив творчості асоціюється із переживанням кризи, виходом із неї, відродженням та духовним оновленням особистості, що чинить спротив нівелюючому оточенню та депресивним настроям:

Бог зна колишніі случаї
В душі своїй перебираю
Та списую; щоб та печаль
Не перлася, як той москаль,
В самотню душу.⁵⁸

Для адекватного розуміння внутрішньої еволюції творчого осягнення Т. Шевченка місця людини у світі дуже важливі його поезії за євангельськими мотивами, зокрема «Ісайя. Глава 35»:

І спочинуть невольничі
Утомлені руки,
І коліна одпочинуть,
Кайданами куті.
<...> Се бог судить⁵⁹, визволяє
Довготерпеливих⁵⁹.

Ці рядки можна назвати концепцією звільнення особистості у

⁵⁵ Руднев В. П. Характеры и расстройства личности. Патография и метапсихология... – С. 156.

⁵⁶ Шевченко Т. Г. Кобзар... – С. 281.

⁵⁷ Франкл В. Человек в поисках смысла... – С. 112.

⁵⁸ Шевченко Т. Г. Кобзар... – С. 377.

⁵⁹ Там само. – С. 503.

творчості письменника, його ідеалом людського буття, адже, як зазначає професор Л. Ушкалов, «Шевченків гуманізм формувався передовсім у річищі християнської традиції»⁶⁰, що була для нього невіддільна від долі та історії рідного народу.

Отже, у ліриці Т. Шевченка меланхолійні інтенції є маркантом лімінального стану сенсожиттєвих пошуків в умовах буттєвої кризи. Це підтверджує амбівалентність емоційного фону багатьох творів поета, особливо – періоду «трьох літ». У Шевченковій поезії меланхолія корелює з такими досить різновекторними поняттями, як зневіра, богопокинутість, маргінальність та вітальність, надія й заклик до боротьби з фатумом. Звичайно, це пов'язано з онто- та соціогенезом митця, але це може бути перспективною темою для подальших досліджень у галузі шевченкознавства.

Валерія Дмитрук

Меланхолические интенции в лирике Тараса Шевченко

В статье исследуются меланхолические интенции, выраженные в лирике Т. Г. Шевченко. Герменевтическое осмысление произведений осуществляется с привлеченным категориального аппарата экзистенциальной философии и психологии. Выявлена корреляция понятия меланхолии с маргинальностью и нонконформизмом в произведениях поэта, особенностью которых является победа виталистических сил над депрессивными и энтропийными мотивами.

Ключевые слова: меланхолия, маргинальность, нонконформизм, энтропия, темперамент, экзистенциализм, амбивалентность.

Waleriya Dmitruk

Melancholic intentions in poetry of Taras Shevchenko

The article investigates the melancholic intentions expressed in the poetry of Taras Shevchenko. Hermeneutical understanding of the works carried out with borrowed categorical system of existential philosophy and psychology. The correlation with the concept of melancholy, marginality and non-conformism in the works of the poet, a feature which is to win vitalistic forces over depressive and entropic reasons.

Key words: melancholy, marginality, non-conformism, entropy, temperament, existentialism, ambivalence.

⁶⁰ Ушкалов Л. Гуманізм Тараса Шевченка [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://profesor-ushkalov.narod.ru/humts.htm>